

Szeged infrastrukturális ellátottságának belső – városrészenkénti – területi differenciáltsága

ABONYINÉ PALOTÁS JOLÁN

A 80-as évek végére hazánk gazdasága olyan válságos állapotba jutott, melyből az infrastruktúra egészének átgondolt, dinamikus fejlesztése nélkül nem lehetséges a kilábalás.

Infrastrukturánk fejletlensége több viszonylatban érződik. Lemaradást mutat saját termelő ágazataink fejlettségétől és igényeitől, valamint a közel azonos fejlettségű országok infrastrukturális színvonalától. A piaci viszonyok erősödésével a hatékony termelés alapkövetelmény, ami viszont fejlett infrastrukturális háttért követel.

A hazai infrastrukturális fejlettségi szint igen nagy területi differenciáltságot mutat bármi (megye, gazdasági körzet vagy település) is jelentse a területi egységet. Ezeknek a térségeknek az infrastrukturális fejlettség terén meglévő szóródására a szakirodalom gyakran felhívja a figyelmet. Nem, vagy csak igen ritkán olvashatunk azonban egy településen belüli ellátottság terén megmutatkozó különbségekről. Erre leginkább a főváros esetében találunk példát.

A rendkívül heterogén elemeket magába foglaló, sokarcú infrastruktúra ágazatainak, ill. elemeinek szűk keresztmetszete területegységenként különböző, hiszen maga az ellátottsági szint is eltérő, és az abszolút vagy a relatív igény is más és más. Gyorsan változó világunkban azonban koronként és időszakonként is változik az elvárás a különböző szolgáltatásfajták iránt, s ilymódon a szűk keresztmetszet időben is eltérést mutat. Így bármilyen infrastrukturális elemzésnél az időpont különös jelentőséggel bír.

Hazánkban fontos mind a termelői, mind a szociális infrastruktúra fejlesztése. De míg a termelői infrastruktúra fejlettsége inkább regionálisan, ill. makroszinten, addig a lakossági infrastruktúra inkább mikroszinten mérhető. Ebből is következik, hogy a fejlettségi szintkülönbségek az utóbbi esetében a nagyobbak.

A továbbiakban bemutatjuk konkrétan, hogy hazánk 4. legnépesebb városának infrastrukturális ellátottsága milyen területi különbségeket mutat. Az elemzést megalapozó adatok túlnyomórészt 1988 évek.

A Szeged 356,6 km² területén élő 187 800 lakos szűkebb környezetét tekintve olyan eltérő infrastrukturális ellátottságot élvez, hogy olykor nagyobbak az infrastrukturális színvonalbeli különbségek a város exponált és kevésbé exponált részei között, mint Szeged és a településhierarchián két fokozattal lejjebb lévő települések átlaga között. A város egyes részeinek infrastrukturális elmaradottsága egészségtelen, és nagyon sok feszültség forrása. Ezek felszámolása igen költséges és csak jól átgondolt településfejlesztési stratégiával, viszonylag hosszú távon valósítható meg.

Az infrastruktúra fejlettségi szintjének városrészenkénti differenciáltságát nem állt módunkban a települések egészére meghatározni, a szokásos mutatók mindegyikére vonatkozóan kimutatni, hanem — mivel számos statisztikai adat csak a település egészére áll rendelkezésre és jó néhány városrésze egyáltalán nem bontható — bizonyos kompromisszumra kényszerültünk. Válogatásunk azonban nem volt önkényes, hanem — a lehetőségeken belül — a legfontosabb paraméterekre koncentráltunk.

Telefon-ellátottság

Szegeden a lakások távbeszélő állomással való ellátottsága városrészenként nagy szóródást mutat. Igaz, hogy a telefonkötvények bevezetése után bekövetkezett dinamikus fejlődés a számottevő mennyiségi növekedésen túl csökkentette a területi differenciákat, ezek mégis jelentősek ma is. Ennek bizonyítására felmértünk két, viszonylag eltérő jellegű és ellátottságú városrészt: a belső lakóövön belül Alsóvárost, és a Belvárost. Eredményül azt kaptuk, hogy a 100 lakosra jutó lakossági telefon-állomások száma Alsóvárosban 11,98, a Belvárosban pedig 24,45.

A két városrésztre számított mutató értéke igen nagyfokú eltérést mutat a Belváros javára. Számításaink szerint a 100 lakosra jutó lakossági telefonállomások száma a Belvárosban 2,04-szerese az alsóvárosinak. Ezt az igen nagy kontrasztot csak fokozza az a tény, hogy a Belváros egységnyi területre jutó postahivatal-sűrűsége 6,4-szer jobb a külső lakóövezetnél és hogy a Belvárosban az 1000 lakosra jutó nyilvános pénzbedobós telefonállomások száma 2,28-szorosa a belső lakóövezetnek.

Szeged városnak 279 nyilvános pénzbedobós telefonállomása van, amelynek mintegy 45%-a csak helyi, a fennmaradó 55% pedig távolsági hívásra is alkalmas. A városi megoszlás tehát csaknem egyenlő a készülékek két típusa között, városrészenként azonban jelentősek az eltérések. Míg pl. a belső városrészben és az egyetemi városrészben kétszerese, ill. többszöröse a távolsági beszélgetésre is alkalmas állomások száma a helyi, a lakótelepeken az arányuk egyenlő (Algyőn pedig főleg csak helyi beszélgetésre alkalmas készülékek vannak). A továbbiakban megvizsgáltuk Szeged városrészeiben a pénzbedobós telefonállomások sűrűségének szóródását.

Mivel a telefontal nem rendelkezők számára nem közömbös, hogy a legközelebbi nyilvános telefonállomás milyen távol van a hívó lakásától, kiszámoltuk a területegységre jutó telefonállomás-sűrűséget. Feltételezve, hogy városrészenként a készülékek többé-kevésbé egyenletesen helyezkednek el, azt mondhatjuk, hogy ahol nagyobb az 1 km²-re jutó állomássűrűség, ott kevesebb utat kell megtennie a hívónak a telefonállomás eléréséhez, tehát jobb az ellátottság (*l. táblázat*).

Az 1 km²-re jutó telefonállomások száma városrészenként igen nagy szóródást mutat. A legjobban ellátott Belváros mutatójának értéke 54-szerese a külső lakóövezetnek, de a belvárosi érték a csatolt települések ellátottságának is 53-szorosa. Igen alacsony még a lakótelepen, a belső városrészben és a belső lakóövezetben a területegységre jutó telefonállomás-sűrűség.

A városrészek nyilvános telefonállomással való relatív ellátottságát jellemzi az 1000 lakosra jutó készülékek száma. E mutató vonatkozásában is nagyon nagy szóródást tapasztalunk. Legkedvezőbb a helyzet a Belvárosban, ezt követően a belső lakóövezetben és az egyetemi városrészben. Legkedvezőtlenebb a helyzet a lakótelepen, a belső városrészben és a csatolt településekben.

Érthető okok miatt a két mutató alapján a városrészek ellátottsági rangsora eltérő, ami a városrészek népsűrűségének differenciáltságára vezethető vissza.

Nem közömbös a lakosságnak az sem, hogy lakóhelyéhez milyen közel találja meg a legközelebbi postahivatalt. Ehhez — kissé leegyszerűsítve a kérdést — kiszámítottuk a városrészenkénti postahivatal-sűrűséget.

1. táblázat. A nyilvános pénzbedobós telefonállomások Szegeden belüli megoszlása

Városrész	Helyi	Távolsági	Összes állomás, db	1 km ² -re	1000 lakosra
	hívásra alkalmas állomás, db			jutó összes állomás, db	
I. Belváros	25	24	49	94,23	7,11
II. Belső városrész	5	10	15	10,14	0,72
III. Belső lakóöv	58	72	130	11,05	3,11
IV. Külső lakóöv	11	12	23	1,74	1,50
V. Lakótelepek	16	16	32	9,17	0,63
VI. Csatolt települések	10	13	23	1,77	0,84
Ebből:					
1. Kiskundorozsma	2	6	8	-	0,79
2. Tápé	2	2	4	-	0,78
3. Gyálarét		1	1	-	1,06
4. Szőreg	3	3	6	-	1,14
5. Algyő	3	1	4	-	0,68
VII. Ipari terület	-	-	-	-	-
VIII. Egyetemi városrész	1	6	7	-35,00	2,82
IX. Külterület	-	-	-	-	-
Összesen:	126	153	279	5,66	1,66

Szeged megyei város postahivatal-sűrűsége 0,385 postahivatal/km². Ettől az átlagtól + irányban tér el csökkenő sorrendben a Belváros, Gyálarét, a belső városrész, a lakótelep és a belső lakóövezet. Átlag körüli értéket mutat Algyő, kissé átlag alattit a külső lakóövezet és Kiskundorozsma, valamint a sereghajtó Szőreg (2. táblázat).

2. táblázat. Szeged megyei város postahivatalinak városrészenkénti sűrűsége, 1988

Városrész	Postahivatal/km ²	Postahivatal/10 000 lakos
I. Belváros	1,92	1,45
II. Belső városrész	1,35	0,96
III. Belső lakóöv	0,42	1,19
IV. Külső lakóöv	0,30	2,61
V. Lakótelepek	0,57	0,39
VI. Csatolt települések	0,38	1,84
Ebből:		
1. Kiskundorozsma	0,30	0,99
2. Tápé	0,44	1,97
3. Gyálarét	1,42	10,69
4. Szőreg	0,25	1,91
5. Algyő	0,38	1,70
VII. Ipari terület	0,00	-
VIII. Egyetemi városrész	0,00	-

A 10 000 lakosra jutó postahivatal-sűrűség az előző rangsorhoz viszonyítva igen nagy eltérést mutat. A mutató magas értékével a külső lakóövezet és a Belváros tűnik ki, míg a csatolt települések közül leginkább Gyálarét, majd nagyságrendileg kisebb értékkel Tápé, Szőreg és Algyő.

A lakosokra kivetített postahivatal-sűrűség akkor adna több információt az ellátottság mértékére és minőségére vonatkozóan, ha figyelembe vennénk a postahivatalok kapacitását, az általuk nyújtott szolgáltatás szélességét és minőségét is. Erre

vizsgálatunkban nincs módunk kitérni, csak jelezzük, hogy az árnyaltabb kép felvázolásához további információkra van szükség.

Összességében megállapítható, hogy a város telefon-ellátottságának további javítása kívánatos. A különböző városrészek telefon-ellátottságának nagyfokú eltéréseit a nyilvános telefonállomások differenciált sűrűségével lehet — és kell — mérsékelni.

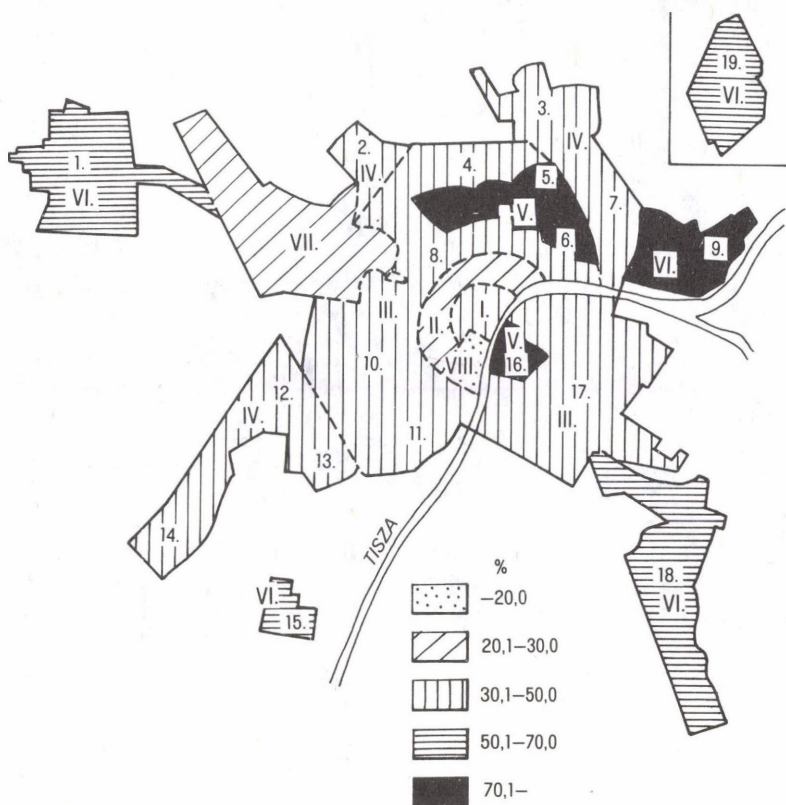
Lakás- és kommunális ellátottság

A lakás- és kommunális ellátottság nagyon tág fogalom. Az ellátottság színvonalának megítéléséhez — a fogalom heterogenitása és összetettsége miatt — sokoldalú vizsgálatokra van szükség. Éppen ezért jellemzésére nagyon sok mutatót kellene használnunk. A városon belüli különbségek feltárásához szükséges hivatalos statisztika azonban csak korlátozottan áll rendelkezésre, ezek begyűjtése és a városrészenkénti csoportosítása csak az erre a célra szervezett adatgyűjtő és feldolgozó munkával valósítható meg. Így érthető, hogy csak a legfontosabb ismérvekre szorítkozunk, és közülük is azokra, amelyekhez legkönnyebben hozzájutottunk (ilyen pl. a lakásnagyság, ahol a lakás fontos jellemzője a szobák száma) (3. táblázat).

3. táblázat. Szeged lakásállományának szobaszám szerinti megoszlása (1980)

Városrész	Lakások száma	Az egy-	két-	három és több-
		szobás lakások részaránya, %		
I. Belváros	2672	32,5	45,8	21,7
II. Belső városrész	8332	35,1	44,4	20,5
III. Belső lakóöv	15066	36,3	43,4	20,3
IV. Külső lakóöv	5141	26,3	50,7	23,0
V. Lakótelepek	16781	4,6	59,8	35,6
VI. Csatolt települések	8699	16,2	53,5	30,3
Ebből:				
1. Kiskundorozsma	3399	17,7	51,0	31,3
2. Tápé	1576	12,0	55,4	32,6
3. Gyálarét	308	21,8	51,9	25,3
4. Szőreg	1755	16,3	51,1	32,6
5. Algyó	1661	13,8	53,1	33,1
VII. Ipari terület	689	32,1	47,3	20,6
VIII. Egyetemi városrész	187	43,3	32,6	24,1
IX. Külterület	936	51,5	42,3	6,2
Összesen:	58503	23,2	50,3	26,5

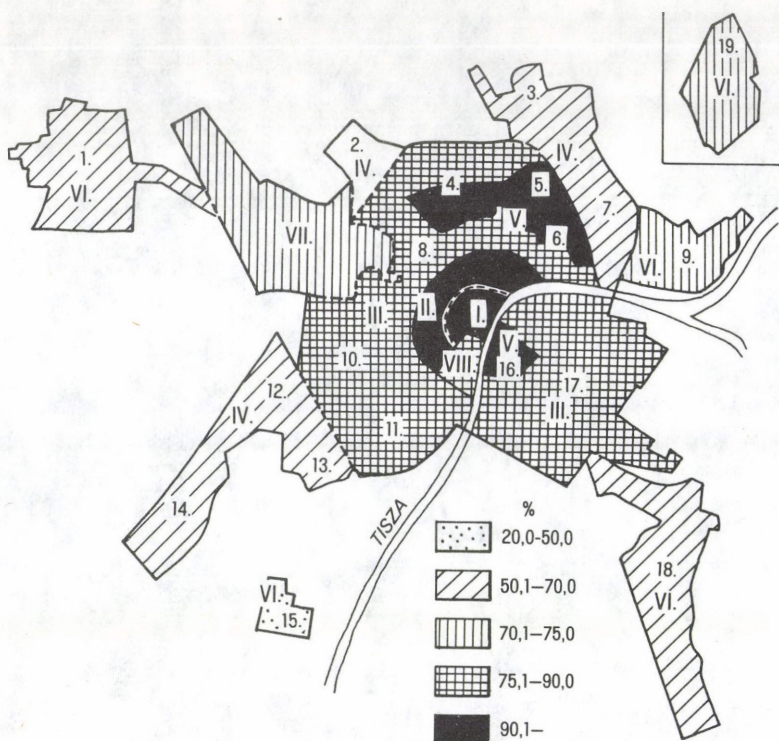
Értékes információt szolgáltat a lakásállomány minőségére vonatkozóan a lakások *építési időpontja*. A korlátozottan rendelkezésünkre álló adatok azt tették csak lehetővé, hogy az 1960 és 1980 között épített lakások számát viszonyítsuk az egész lakásállományhoz. Ez alapján véve jól informál bennünket arról, hogy a város mely részeiben magasabb a fiatal (újban épített) lakások részaránya. Igaz ugyan, hogy 1980 óta sok év eltelt, ezalatt az idő alatt azonban viszonylag egyenletesebb volt a lakásépítés megoszlása a város területén, továbbá az üteme kisebb volt, mint a korábbi

1. ábra. Az 1960—1980 között épült új lakások városrészenkénti aránya Szegeden. — I = Belváros; II = belső városrész; III = belső lakóöv; IV = külső lakóöv; V = lakótelep; VI = csatolt település; VII = ipari terület; VIII = egyetemi városrész. Városrészek: 1 = Kiskundorozsma; 2 = Béketelep; 3 = Baktó; 4 = Északi városrész; 5 = Tarján; 6 = Felsőváros; 7 = Petőfitelep; 8 = Rókus; 9 = Tápé; 10 = Móraváros; 11 = Alsóváros; 12 = Ságváritelep; 13 = Hattystelep; 14 = Szentmihálytelek; 15 = Gyálarét; 16 = Odessza; 17 = Újszeged; 18 = Szőreg; 19 = Algyő

Percentage of dwellings built between 1960 and 1980 in the various neighbourhoods of Szeged. — I = inner city; II = inner area; III = inner residential zone; IV = outer residential zone; V = housing estate; VI = incorporated settlement; VII = industrial area; VIII = university town. Names of neighbourhoods: 1 = Kiskundorozsma; 2 = Béketelep; 3 = Baktó; 4 = Northern quarter; 5 = Tarján; 6 = Upper town; 7 = Petőfitelep; 8 = Rókus; 9 = Tápé; 10 = Móraváros; 11 = Lower town; 12 = Ságváritelep; 13 = Hattystelep; 14 = Szentmihálytelek; 15 = Gyálarét; 16 = Odessza; 17 = New Szeged; 18 = Szőreg; 19 = Algyő

időszakban, ezért a lakások konstrukciójának markáns vonásait jól tükrözi az 1. ábra és a 4. táblázat. Ezek alapján megállapítható, hogy 1960 és 1980 között a relatív legdinamikusabb lakásépítés a lakótelepeken (Tarjánban, Felsővároson, valamint az Odessza városrészben) és Tápén zajlott le. Ez az építkezési ütem olyan nagy volt, hogy az újonnan épített lakások részaránya meghaladta a 70%-ot. Meglepő, hogy ezt követően a csatolt települések tunktek ki a lakásépítés dinamikájával. Közülük is Kiskundorozsma, Algyő és Szőreget kell kiemelnünk. Ebben szerepet játszott a térségek viszonylag alacsony telekára, közművesítésük meggyorsítása, a beépítésre alkalmas területek bősége és az is, hogy a város más területein a magas fokú

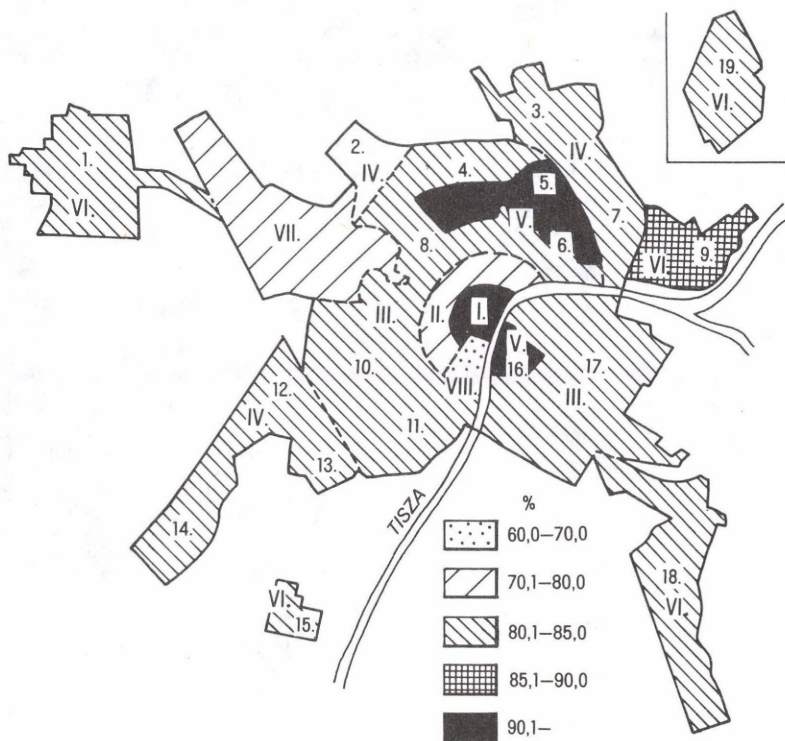
2. ábra. A vízvezetékkel ellátott lakások városrészenkénti aránya, 1980. — I—VIII. és 1—19: a jelmagyarázatot I. az 1. ábránál!

Percentage of dwellings with water conduit by neighbourhoods, 1980. — For explanations of I to VIII and 1 to 19 see Fig. 1.

területein a magas fokú beépítettség, az építési tilalom, valamint a magas telekár fékezte a lakásépítések ütemét.

A lakásépítés dinamizmusának ilyen nagy mértékű differenciáltsága nem egészséges folyamat. Az sem túl szerencsés, ha korukat tekintve többé-kevésbé homogének a lakások egy bizonyos térségben, hiszen ezek elöregedése és felújítási igénye is egyszerre következik be. Az meg egyenesen kedvezőtlen jelenség, ha valamely városrész elöregedik, a foghíjak beépítetlenek maradnak, a lakásállomány leromlik, a felújítások elmaradnak, és a lakások komfort fokozata sem javul.

A legkisebb lakásépítési dinamizmus a lakásállomány számához viszonyítva az egyetemi városrészt és az ipari területeket jellemzi. Móraváros és Alsóváros területén is alacsony az 1960 és 1980 között épített lakások részaránya, de a rókusi városrész adatai feljavítják az egységesen kezelt belső lakóövezet mutatójának értékeit. (A vízvezetékkel ellátott lakások számának és arányának növekedésével nőtt a fejenkénti, ill. a lakásonkénti vízfogyasztás mértéke, aminek következményeként a keletkező szennyvíz mennyisége is megnő. Csatorna hiányában a szennyvíz problémát derítők-

3. ábra. A vezetékes és palackos gázzal ellátott lakások városrészenkénti aránya, 1980. — I—VIII. és 1—19: a jelmagyarázatot l. az 1. ábránál!

Percentage of dwellings with conduit and container gas by neighbourhoods, 1980. — For explanations of I to VI-II and 1 to 19 see Fig. 1.

kel és emésztőkkel kísérlik megoldani. Ezáltal a talaj felső rétege telítődik, a talajvíz szennyeződik, ami további gondok forrásává válik.)

A vízvezetékekkel ellátott lakások részaránya meglepően tág határok között mozog (2. ábra). Ha a csatolt településeket leszámítjuk, még akkor is vannak alacsonyán ellátott térségek a város külső lakóövezeteiben. A legalacsonyabb értékkel Gyálarét tűnik ki (23,7%), majd a külső lakóövezet (61,7%) következik. Ez összefügg az alacsony lakásépítési ütemből fakadó „öreg” lakásállománnyal, a lakosság magas átlagéletkorával (sok az alacsony jövedelmű és a kis nyugdíjas ebben a térségben), a lakáskorszerűsítések és -felújítások alacsony számával, a térség lakásállományának általános korszerűtlenségével. Ebben az övezetben még sok lakó az utcán lévő artézi kutakból (jobb esetben udvari kifolyókból) fedezi vízszükségletét. A városban a vízvezetékekkel való ellátottságnak már általánosnak kellene lennie és minden erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy ez a „szolgáltatás” minél előbb valamennyi lakos számára elérhetővé váljék. Sajnos azonban az elmúlt évek gyakorlatát figyelembe véve úgy tűnik, hogy markáns változásokat csak a lakásállomány fiatalításával érünk el.

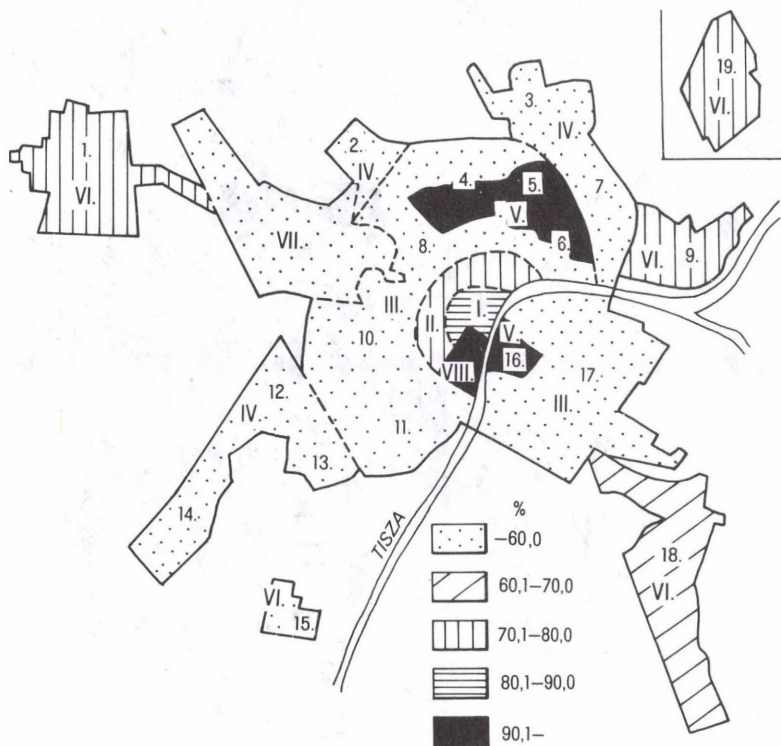
A lakások gázzal való ellátottsága igen nagy mértékben fokozza az ott élők komfortérzetét. A gáz sokirányú hasznosítása nagy kényelmet jelent. A rendelkezésünkre álló hivatalos statisztika nem tesz különbséget a hálózati és a palackgázzal való ellátottság között, holott a különbség nem csak a palackcserével járó plusz munkában nyilvánul meg. Igaz ugyan, hogy a palackos gáz a főzési lehetőségen kívül speciális készülék segítségével a fűtést és a melegvíz szolgáltatást is megkönnyíti, mégsem tehetünk egyenlőségi jelet a kétféle ellátottság közé. A kétféle típusú gázzal való ellátottság városrészenként differenciált (4. táblázat).

4. táblázat. Szeged lakásállományának kommunális ellátottsága, 1980

Városrész	Lakások száma összesen,db	Villanyvezetékekkel ellátott lakások	Vízvezetékkel ellátott lakások	Hálózati-és palackgázzal ellátott lakások	Fürdőszobával, mosdófülkével ellátott lakások	Az 1960-80 között épült új lakások
I. Belváros	2672	100,0	99,2	98,8	88,7	35,3
II. Belső városrész	8332	97,0	95,0	78,2	70,2	29,8
III. Belső lakóöv	15066	99,8	75,6	81,2	59,7	31,5
IV. Külső lakóöv	5141	99,5	61,7	80,8	59,2	49,4
V. Lakótelep	16781	99,9	99,5	95,1	99,3	98,8
VI. Csatolt települések	8502	99,6	65,2	85,1	65,2	58,3
Ebből:						
1. Kiskundorozsma	3202	99,9	67,3	84,6	70,2	66,5
2. Tápé	1576	99,7	72,4	86,9	72,8	77,6
3. Gyálarét	308	99,9	23,7	80,8	46,8	64,0
4. Szőreg	1755	99,9	61,8	81,0	62,5	50,3
5. Algyő	1661	99,9	71,5	84,6	70,2	66,6
VII. Ipari terület	689	99,4	71,1	76,3	55,3	20,8
VIII. Egyetemi városrész	187	100,0	86,6	63,1	96,8	3,2
IX. Külterület	936	75,9	30,6	64,2	30,7	18,3
Összesen:	58306	98,9	82,8	85,7	74,2	74,3

Első pillantásra is szembevetünk, hogy a városi átlagot tekintve kedvezőbb e mutató értéke a lakások vezetékes ivóvízzel való ellátottságához képest. A viszonyszám szóródása is kisebb annál, hiszen míg a vízvezeték esetén a külterület 30,6%-os, addig a gázzal való ellátottság 64,2%-os. A szórás terjedelme a másik szélsőérték alakulása miatt is alacsonyabb, ui. a legjobban ellátott Belvárosban is csak 98,8%-os az ellátottság, míg ugyanitt a vezetékes víz mutatója 99,2%-os (3. ábra). A kedvező helyzetet a környék földgázkitermelésének dinamikus felfutása eredményezte, de nem szabad lebecsülni azokat az erőfeszítéseket sem, amelyeket a város a vezetékes földgázzal való ellátás javítása érdekében kifejtett.

A fürdőszobával vagy mosdófülkével való ellátottság sok esetben parallel alakul a vízvezetékekkel való ellátottsággal, de összességében 8,6%-kal szolidabb városi átlagot eredményez annál (4. ábra). Vannak olyan városrészek, amelyeknél csak ezrelékes nagyságrendben van eltérés(pl. a lakótelepen a vízvezetékekkel való ellátottság 99,5%-os, a fürdőszobával és mosdófülkével való ellátottság pedig 99,3%-os), a csatolt települések

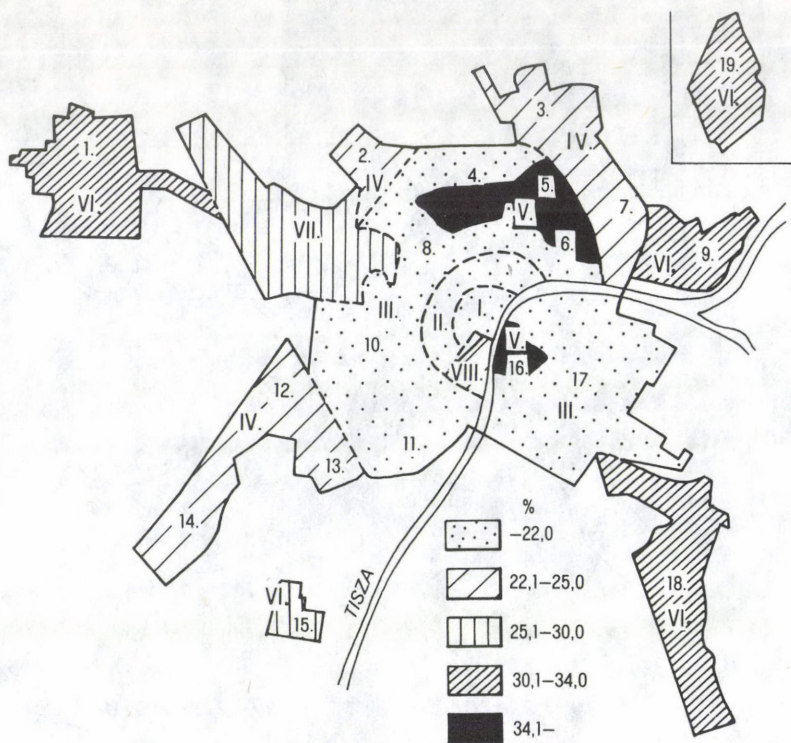
4. ábra. A fürdőszobával vagy mosdófülkével ellátott lakások aránya városrészenként, 1980. — I—VIII. és 1—19: a jelmagyarázatot l. az 1. ábránál!

Percentage of dwellings with bathroom or shower by neighbourhoods, 1980. — For explanations of I to VIII and 1 to 19 see Fig. 1.

összegénél megegyezik a viszonyszám érték, a legtöbb esetben azonban az utóbbi valamivel az előbbi mutató mögött marad. Meglepő viszont, hogy léteznek olyan területek, amelyekben a fürdőszoba és mosdófülke ellátottság meghaladja a vízvezetékkel való ellátottságot. Ezek elsősorban azon csatolt települések köréből kerülnek ki, amelyekben sok új lakás épült az elmúlt időszakban és az építetők előre felkészülnek a vízvezetéknek az utcába, ill. a házba történő bekötésére.

A mutatónak a városon belüli alakulásáról azonban el kell mondani, hogy megyei városhoz nem méltó igen alacsony ellátottságtól a jónak minősíthetőig Szegeden mindenfajta érték megtalálható (4. táblázat). Még a külterületet leszámítva is vannak olyan városrészek, amelyek ellátottsági szintje rosszabb, mint a település-hierarchiában lejjebb álló településeké.

A lakásépítési ütemet egy-egy időintervallumra kumulált építkezésekkel szokás jellemezni, de ezt a képet kiegészítheti az utóbbi évben befejezett lakásépítések számának területi megoszlása is. Jóllehet, ebből a térség lakásállományának összetételéről keveset

5. ábra. A három- és többszobás lakások aránya városrészenként, 1980. — I—VIII. és 1—19: a jelmagyarázatot l. az 1. ábránál!

Percentage of dwellings with three or more bedrooms by neighbourhoods, 1980. — For explanations of I to VIII and 1 to 19 see Fig. 1.

tudunk meg, mégis orientál bennünket a legújabb kialakult tendencia felvázolására (1. ábra). Az ábrából látható, hogy 1987-ben rangsorban Rókuson, Újszegeden és az északi városrészben épült legtöbb új lakás.

Részben a lakások építésének időpontjától függ a lakások szobaszáma is. Ezen belül a 3 és több szobás lakások arányát vittük térképre (5. ábra). Látható, hogy ez a részarány a lakótelepi városrészekben a legmagasabb, és a „régí” városrészekben a legalacsonyabb. A csatolt települések a közepes, vagy annál jobb kategóriába esnek. A lakáshoz jutás nehézségeinek növekedésével hajlamosak vagyunk a lakásépítésknél a kisebb lakásokat előnyben részesíteni, ami a családnagyság növekedésével újbóli lakásigény előtérbe kerülését eredményezi. Ezért a lakásépítésnél indokolt egy egészségesebb szobaszám szerinti lakásstruktúra figyelembevétele.

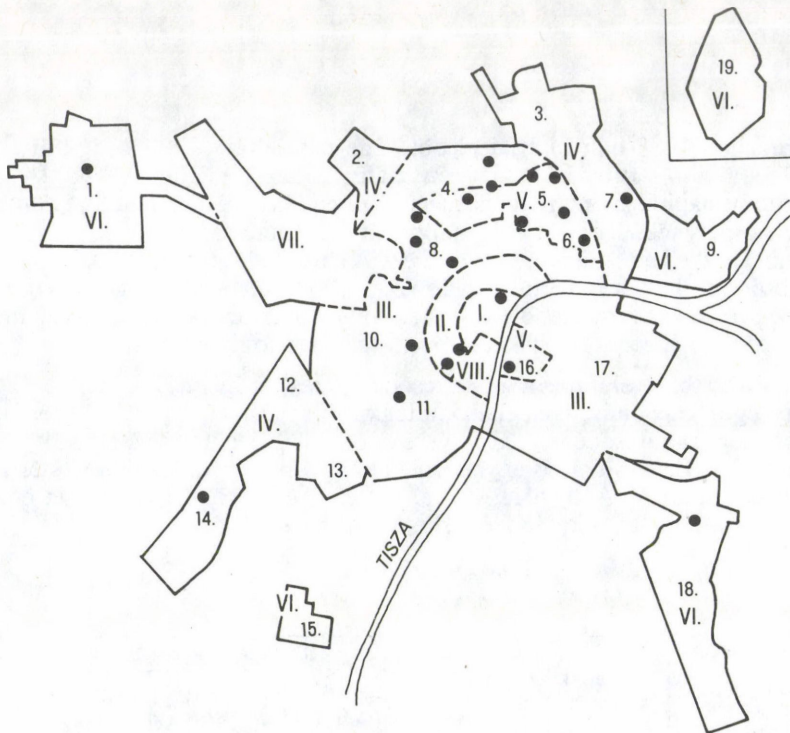
Bölcsődei ellátottság

Szegeden 1988-ban 21 tanácsi bölcsőde működött. A bölcsődék általában a vonzáskörzetükhöz tartozó lakosság igényeit hivatottak kielégíteni. A város valamennyi bölcsődéje napi 12,5 órás nyitvatartással üzemel, kivéve a Petőfitelepi bentlakásos bölcsődét, amelynek üzemelése öt napon át folyamatosan történik. A bölcsődék területi elhelyezkedését szemlélteti a 6. ábra. A kartodiagramot tanulmányozva feltűnik a bölcsődék elhelyezkedésének a városon belüli területi aránytalansága (egyenlőtlen sűrűsége). Ennél árnyaltabb információt nyújtanak azonban a fajlagos mutatók, amelyek közül a legfontosabbakat az 5. táblázatban foglaljuk össze.

A táblázatban feltüntetett 21 bölcsőde összes férőhelyeinek száma 1364. Az egyes egységek kapacitása igen eltérő (a legkisebb 14, a legnagyobb 90 férőhelyes). Az összes szegedi bölcsődében 1237 gyerek volt 1989-ben. Így az átlagos kihasználtság foka 90,7%. Ez a mutató is egységenként nagyon szóródik. A bölcsődék kihasználtsági foka hullámzó. Ahogy öregszik a lakótelep, úgy csökken az igény a bölcsődei férőhelyek iránt. Ezáltal a korábbi évek zsúfoltsága is csökken.

5. táblázat. Szeged tanácsi bölcsődéinek jellemző mutatói, 1989

A bölcsőde neve	Férőhelyek száma,fő	Gyermeklétszám,fő	A kihasználtság foka,%	A gondozónők		Egy gondozónőre jutó gyermekek száma,fő
				száma,fő	ebből képzett,fő	
Április 4. u-i	55	48	87,3	10	10	4,8
Dobó u-i	45	41	91,1	9	9	4,5
Kiskundorozsmai	45	40	88,9	8	8	5,0
Észak I.	90	98	108,9	20	18	4,9
Észak II.	90	81	90,0	22	20	3,7
Felsővárosi	90	73	81,1	19	17	3,8
Kazinczy	55	54	98,2	12	12	4,5
Ilona u-i	60	59	98,3	12	12	4,9
Makkosházi	90	75	83,3	19	18	3,9
Mihályteleki	30	20	66,7	7	7	2,9
Módszertani	90	100	111,1	25	25	4,0
Töltés u-i	45	36	80,0	10	10	3,6
Odessza II.	85	73	85,9	19	19	3,8
Partizán u-i	65	46	70,8	15	15	3,0
Petőfi S. sgt-i	50	40	80,0	10	10	4,0
Rókus II.	90	79	87,8	20	17	3,9
Szóregi	25	23	92,0	6	5	3,8
Tarján III.	90	80	88,9	18	17	4,4
Tarján IV.	90	93	103,3	21	20	4,4
Tarján VI.	70	68	97,1	16	16	4,3
Petőfi telepi	14	10	71,4	2	1	5,0
Összesen:	1364	1237	90,7	290	276	4,3

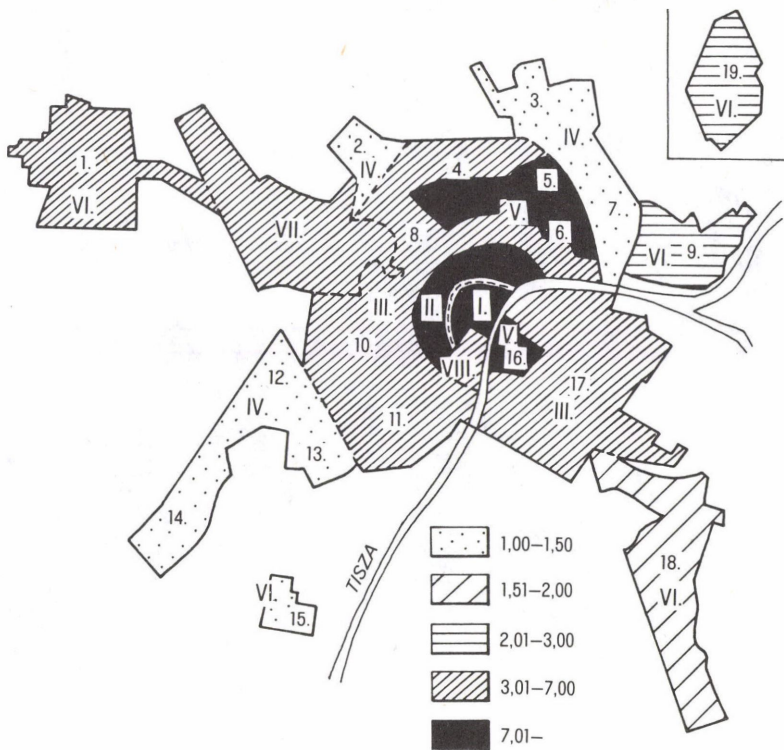
6. ábra. Szeged tanácsi bölcsődéinek elhelyezkedése az egyes városrészekben, 1989. — I—VIII. és 1—19: a jel-magyarázatot 1. az 1. ábránál!

Location of council nurseries in the various neighbourhoods of Szeged, 1989. — For explanations of I to VIII and 1 to 19 see Fig. 1.

Kereskedelmi ellátottság

A kereskedelmi ellátottság jellemzése nagyon sok vonatkozásban történhet. Egy településen belüli fejlettségének területi differenciáltságát két alapmutatóval jellemezhetjük. Ezek a mutatók a boltok számából és alapterületéből képezhetők. A boltok számából kétfajta „sűrűség” számolható. Az egyik a területegységre jutó boltsűrűség, a másik pedig bizonyos számú lakosra (pl. 1000 lakosra) jutó boltsűrűség (7., 8. ábra).

Az 1 km²-re jutó boltok száma a Belvárosban, a belső városrészben és a lakótelepeken a legnagyobb. Ugyanez a mutató a telepeken (Baktó, Petőfitelep, Béketelep, Ságvártelep, Hattystelep és Szentmihálytelek) a legrosszabb. Alacsony még a mutató értéke Gyálaréten és Szőregen. A területegységre jutó alacsony boltszám azért kedvezőtlen, mert a vásárlóknak hosszú utat kell megtenniük a boltig. Ez a

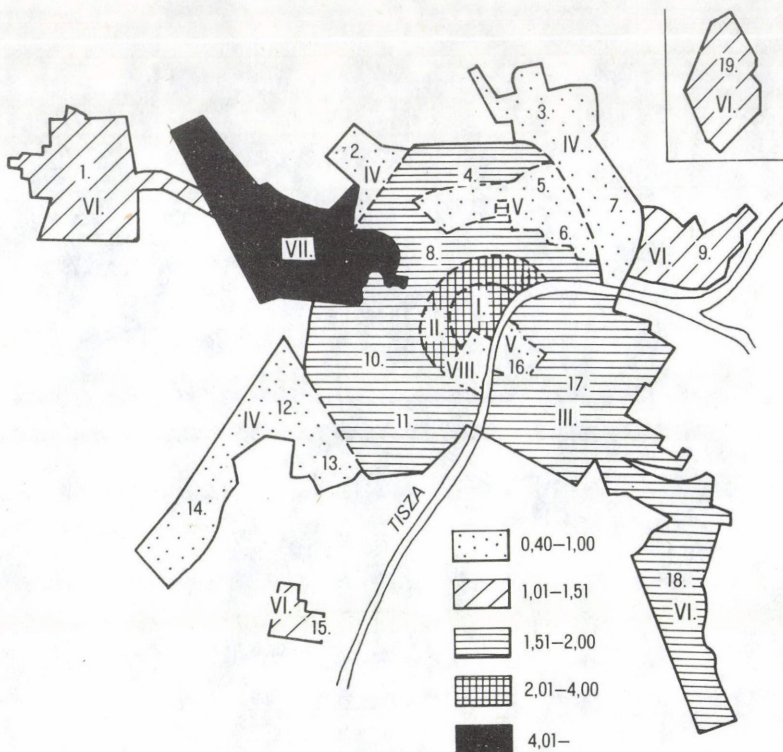
7. ábra. Az 1 km²-re jutó kiskereskedelmi boltok száma városrészenként, 1988. — I—VIII. és 1—19: a jelma-gyarázatot l. az 1. ábránál!

Number of retail shops per 1 km² area by neighbourhoods, 1988. — For explanations of I to VIII and 1 to 19 see Fig. 1.

mutató azonban a bolt alapterületét, a benne lévő választékot és semmi minőségi paramétert nem tartalmaz.

A másik — gyakran használatos — mutató az 1000 lakosra jutó boltok száma, amely viszont a nagy népsűrűségű területeken lefelé, a kis népsűrűségűeken pedig felfelé torzít. Így adódik az a helyzet, hogy a sűrűn lakott lakótelepeken a mutató értéke alacsonyabb, mint pl. Alsóvároson, vagy Szőregen. Megjegyezzük ugyanakkor, hogy a telepeken, továbbá Tápén, Kiskundorozsmán, Algyőn és Gyálaréten szintén rossz ellátottságot tükröz a mutató értéke.

A 6. táblázat adatai azt mutatják, hogy a vegyesboltok száma 1982 és 1988 között duplájára nőtt, míg az élelmiszer szakboltok száma 9,1%-kal csökkent Szeged egészében. Legintenzívebb csökkenés a csatolt településekben, az ipari területen, valamint a belső lakóövezetben következett be. Ugyancsak egyre-másra zárják be a peremterületek (Mó-raváros, Alsóváros, Rókus stb.) egyszemélyes kis boltjait, amelyek jobb esetben fenn-

8. ábra. Az 1000 lakosra jutó kiskereskedelmi boltok száma városrészenként, 1988. — I—VIII. és 1—19: a jelmagyarázatot I. az 1. ábránál!

Number of retail shops per 1000 inhabitants by neighbourhoods, 1988. — For explanations of I to VIII and 1 to 19 see Fig. 1.

maradnak, de csökkentett nyitvatartással működnek.

A kereskedelmi ellátottság személyi feltételeinek időbeni és területi alakulását vizsgálva megállapítható, hogy az elárúsítók létszámában összességében mintegy 4,8%-os növekedés következett be 1982-től 1988-ig (7. táblázat). Ez a létszámeelkedés extenzív és intenzív fejlődés eredménye. A változás iránya és mértéke területenként nagymértékű differenciákat mutat. Markánsan nőtt az eladók létszáma a Belvárosban, a lakótelepeken, az ipari területen, valamint a belső lakóövezetben. Kisebbségi növekedés következett be az egyetemi városrészben és Gyálaréten, míg Szőregen a létszám változatlan maradt. Algyőn, Tápén és a belső városrészben csökkent a hálózati alkalmazottak száma.

6. táblázat. Szeged vegyesboltjainak és élelmiszer szaktoltjainak elhelyezése*

Városrész	Vegyes boltok		Élelmiszer szaktoltok	
	száma			
	1982	1988	1982	1988
I. Belváros	2	4	24	23
II. Belső városrész	2	7	47	49
III. Belső lakóöv	2	2	95	77
IV. Külső lakóöv	-	-	13	14
V. Lakótelepek	2	2	20	30
VI. Csatolt települések	1	3	42	34
Ebből:				
1. Kiskundorozsma	-	1	17	13
2. Tápé	1	1	6	6
3. Gyálarét	-	-	2	1
4. Szőreg	-	-	8	8
5. Algyó	-	1	9	6
VII. Ipari terület	-	-	30	19
VIII. Egyetemi városrész	-	-	-	1
Összesen:	9	18	271	247

*Dec. 31-i állapot

7. táblázat. A bolti kiskereskedelmi hálózati alkalmazottak számának alakulása városrészenként*

Városrész	1982	1988
I. Belváros	1212	1361
II. Belső városrész	867	756
III. Belső lakóöv	444	469
IV. Külső lakóöv	68	82
V. Lakótelepek	517	600
VI. Csatolt települések	282	244
Ebből:		
1. Kiskundorozsma	121	92
2. Tápé	29	23
3. Gyálarét	4	5
4. Szőreg	54	54
5. Algyó	74	70
VII. Ipari terület	103	148
VIII. Egyetemi városrész	-	3
Összesen:	3493	3663

*Dec. 31-i állapot

Óvodai ellátottság

Szegeden 1988 októberében 58 tanácsi és 13 munkahelyi óvoda működött. A tanácsi óvodák összes férőhelye 5878, a gyermekek száma pedig 5719 volt. A férőhely-kihasználtság átlagosan 97,3%-os (szélső értékek 48% és 16%). A legalacsonyabb kihasználtságú óvoda a Szél utcai, a legnagyobb pedig az Uzsoki utcai, valamint Kiskundorozsmán a Bölcs utcai. Az 58 tanácsi óvoda közül 31-ben a férőhely-kihasználtság meghaladja a 100%-ot. 32 óvodánál ez az érték magasabb volt, mint a szegedi átlag. Sajátos az átlagosnál nagyobb kihasználtságú óvodák területi elhelyezkedése (9. ábra).

Egy óvodai pedagógusra a város tanácsi óvodáiban átlagosan 12,0 gyermek jut. Ez a mutató is szóródik, és a szórás terjedelme nagy. Legkedvezőbb az óvónő ellátottság a Gyálaréti, az alsókikötőszori, a Majakovszkij utcai és a Szerb utcai tanácsi óvodában. Legtöbb gyermek viszont a Rókusi krt-i, az Avar utcai, az Újvidék utcai, a Nádor utcai, valamint a Kiskundorozsma Bölcs utcai óvodában jut egy óvodai pedagógusra. (A legmagasabb gyermekszám 16, a legalacsonyabb 7.)

Annak megállapítására, hogy mely körzet óvodáiban jelentenek szűk keresztmetszetet az óvodai férőhelyek, térképen ábrázoltuk az óvodákat a férőhelykihasználtság függvényében.

A városrészek infrastrukturális ellátottságának vizsgálatát faktoranalízis alkalmazásával végeztük el (8. táblázat). Az elemzésekből kitűnik, hogy az egyes városrészek infrastrukturális ellátottságát négy fő faktor jellemzi, ezek az ellátottságot 83%-ban magyarázzák. (A főfaktorokból varimax rotációval kaptuk meg a faktorokat és a hozzá tartozó faktorsúlyokat.)

Az F₁ főfaktor 35,6%-kal járul hozzá a vizsgált mutatórendszer magyarázásához, amelyet zömében négy mutató határoz meg (a 3 és a több szobás lakások részaránya, az 1960 és 1980 között épült lakások részaránya, az 1000 lakosra jutó boltok száma és a járdák kiépítettsége). A lakások szobaszáma és az 1960—1980 közötti lakásépítési dinamizmus terén a lakótelepek állnak az élen. A területegységre kivetített boltok száma a Belvárosban a legkedvezőbb, viszont Alsóvárosban, a csatolt településekben és a külső lakóövezetekben a legkedvezőtlenebb. (Természetesen a népsűrűség városrészenkénti erős differenciáltsága miatt a lakosokra kivetített boltsűrűség éppen fordított képet mutat.) A járdák kiépítettsége a Belvárosban, a belső városrészben, a lakótelepeken, Gyálaréten és Szőregen a legkedvezőbb.

Az F₂ főfaktor 22,4%-ban magyarázza a fejlettséget. Mögöttük három kiemelkedő mutató áll. Egyik a vízvezetékekkel ellátott lakások részaránya, amely a lakótelepeken és a Belvárosban alakul a legkedvezőbben. Hasonló a helyzet a faktor másik fő mutatójával, a fürdőszobával ellátott lakások részarányával is. Ezen a téren is a fiatal átlagéletkorú lakótelepi lakások vezetnek. A harmadik mutató a szilárd burkolatú utak részaránya ($r = 0,84$) jelentkezik. E téren a Belváros, a belső városrész és az egyetemi városrész vezet. Utolsó helyen Algyő, Gyálarét, Tápé, Szőreg, Kiskundorozsma és a külső lakóövezet áll.

Az F₃ faktor 14,2%-kal járul hozzá az infrastrukturális fejlettséghez. Emögött a postahivatal-sűrűség, az egységnyi területre jutó boltsűrűség, valamint a gázzal ellátott lakások aránya áll. Mindhárom mutató a Belváros vonatkozásában mutatja a legkedvezőbb képet. Legrosszabb helyzetben e téren a csatolt települések és a külső lakóövezet népessége van.

9. ábra. Szeged óvodáinak városrészenkénti elhelyezkedése és kihasználtsága, 1988 októberében. — a = tanácsi óvoda 100% alatti; b = 100% feletti kihasználtsággal; c = munkahelyi óvoda 100% alatti; d = 100% feletti kihasználtsággal; I—VIII. és 1—19: a jelmagyarázatot l. az 1. ábránál!

Location of kindergartens in the neighbourhoods of Szeged and their level of utilisation, October, 1988. — a = council kindergarten, utilisation below 100 per cent; b = above 100 per cent; c = enterprise kindergarten, utilisation below 100 per cent; d = above 100 per cent. For explanation of I to VIII and 1 to 19 see Fig. 1.

Az F_4 faktor 10,4%-kal magyarázza az infrastrukturális fejlettséget. A mögötte lévő mutatók közül a nyilvános telefonnal való ellátottság a legfontosabb. Kedvezőtlenül alakul a mutató értéke az ipari területen, a csatolt településekben, a lakótelepeken, valamint a belső városrészben.

A fentiek alapján a főfaktorok az alábbi módon nevezhetők el:

F_1 = a lakásméret és a lakás-életkor, F_2 = a fürdőszobával való ellátottság, F_3 = a postahivatal- és a boltsűrűség, valamint F_4 = a nyilvános telefonnal való ellátottság főfaktora.

Ebből és a további mögöttes mutatók köréből is kitűnik, hogy a városrészenkénti fejlettségben a lakás- és kommunális ellátottság, valamint a kereskedelmi ellátottság játssza a legfontosabb szerepet, de nagy a hírközlés különböző mutatóinak a jelentő-

8. táblázat. Szeged városrészeinek infrastrukturális ellátottsága

Városrész	Mutatószám											
	Az 1000 lakosra jutó nyilvános pénzbe-dobós tele-fonállomások száma, db	Egységnyi területre jutó posta-hivatal sűrűség, db/km ²	A három és több szobás lakások részaránya, %	Az 1000 lakosra jutó bolt-sűrűség, db	Az 1 km ² -re jutó bolt-sűrűség, db	A villany-vezetékekkel ellátott lakások részaránya, %	A vízve-zetékekkel ellátott lakások részaránya, %	Hálózati-és palack-gázzal el-látott laká-sok részaránya, %	Fürdőszo-bávalmos-dófülkével ellátott la-kások részaránya, %	Az 1960-80 között épült la-kások részaránya, %	A szilárd bur-kolatú utak részaránya, %	A telje-sen ki-épített (mind-két olda-lon) járdák részaránya, %
I. Belváros	7,11	1,92	21,7	3,34	44,20	100,0	99,2	98,8	88,7	35,3	100	100
II. Belső városrész	0,72	1,35	20,5	2,37	33,10	97,0	95,0	78,2	70,2	29,8	100	100
III. Belső lakóöv	3,11	0,42	20,3	1,84	6,55	99,8	75,6	81,2	59,7	31,5	60	95
IV. Külső lakóöv	1,50	0,30	23,0	0,92	1,06	99,5	61,7	80,8	59,2	49,4	39	86
V. Lakótelepek	0,63	0,57	35,6	0,59	8,59	99,9	99,5	95,1	99,3	98,8	91	100
VI. Csatolt települések:												
1. Kiskundorozsma	0,79	0,30	31,3	1,29	3,92	99,9	67,3	84,6	70,2	66,5	20	82
2. Tápé	0,78	0,44	32,6	1,18	2,65	99,7	72,4	86,9	72,8	77,6	27	96
3. Gyálárét	1,06	1,42	25,3	1,07	1,43	99,9	23,7	80,8	46,8	64,0	27	100
4. Szőreg	1,14	0,25	32,6	1,53	1,99	98,9	61,8	81,0	62,5	50,3	35	100
5. Algyő	0,68	0,38	33,1	1,02	2,26	99,9	71,5	84,6	70,2	66,6	11	60
VII. Ipari terület	0,00	0,00	20,6	6,26	3,32	99,4	71,1	76,3	55,3	20,8	60	95
VIII. Egyetemi városrész	2,82	0,00	24,1	0,40	5,00	100,0	86,6	63,1	96,8	3,2	100	100

sége is. Kedvezőtlenebb viszont az, amikor az átlagos városi ellátottsági szint viszonylag alacsony, amitől egyes városrészek értékei erősen elmaradnak.

A fentiek meggyőzően bizonyítják, hogy Szeged infrastrukturális ellátottsága terén óriásiak a városrészenkénti különbségek. Így a lemaradó városrészek esetében olyan fejlesztések is kívánatosak, amelyekkel elérhető a Szeged egészére számított összesített mutató értékének megközelítése.

IRODALOM

- ABONYINÉ PALOTÁS J. 1978. Az infrastruktúra és a termelő szféra fejlődésének néhány összefüggése. — *Városépítés*, 4. 36 p.
- ABONYINÉ PALOTÁS J. 1979. Csongrád megye infrastrukturális ellátottsága. — *Városépítés*, 3. 24 p.
- BÉRCZI GY.—ABONYI GY.-NÉ. 1976. Szeged infrastrukturális fejlődése. — *Városépítés*, 1-2. 33 p.
- KÓSZEGFALVI GY. 1976. Településfejlesztés és infrastruktúra. — Műszaki Könyvkiadó Bp. 235 p.

THE INNER SPATIAL DIFFERENTIATION — BY NEIGHBOURHOODS — OF INFRASTRUCTURE IN SZEGED

by *J. Abonyi-Palotás*

S u m m a r y

In the paper the fourth most populous town in Hungary is investigated from the viewpoint of infrastructural supply. As a starting assumption, author claims that the differences in the level of infrastructural supply are often greater between the neighbourhoods of the town than between Szeged and the surrounding towns and villages. In order to support this hypothesis, author studies some major parameters of urban infrastructure from a spatial approach.

The evaluation covers the spatial indicators of telephone network, dwellings and utilities, nurseries and kindergartens as well as of retail trade shop network. The consequences of neglected modernisation are pointed out along with the unequal regional distribution of modest development and the resulting spatial-social tensions.

As a final step, the infrastructural level of the various neighbourhoods are studied by factor analysis. This shows that the main factor in the development level of a neighbourhood is supply with dwellings and utilities, but the various indicators of communication are equally important. The problems are aggravated by the fact that where the level of urban supply is low in general (eg. in the number of telephones), the position of the particular neighbourhoods is even worse than this low average.

Finally, the conclusion can be drawn that for infrastructural supply the neighbourhoods of Szeged show differences in numerous parameters and there emerges the need of concentrated development in the case of some backward areas, particularly those in marginal position.

Translated by D. LÓCZY